

GEZANT EN GETUIGE

In september 2012 beëindigde ik 35 jaar beroepsleven als Belgisch diplomaat. Telkens als ik vragen krijg over mijn parcours, antwoord ik dat het mijn geluk is geweest altijd te hebben gewoond en gewerkt op plaatsen met een sterke persoonlijkheid, waar ik ook werkelijk thuis ben geweest. Hopelijk heb ik daardoor iets interessants te vertellen over Parijs, Addis Abeba, Havana, Kingston, New York; en over Ethiopië, Jamaica, Cuba, de Verenigde Staten in het algemeen. En over nog minder evidente plaatsen als de Sudan, Djibouti, het binnenland van Nicaragua, Haïti. Of nog, over de ware aard van plaatsen die toeristisch bekend mogen zijn maar zelden hun ware aard tonen, zoals Santo Domingo en de kleinere Caribische eilanden. En misschien ook over wat ik op zulke uiteenlopende plaatsen heb geleerd over mensen, hun gedrag en hun motiveringen. Het is ook mijn voordeel geweest dat ik herhaaldelijk op dezelfde plaatsen heb gewerkt en ze daardoor meer in de diepte heb verkend.

Ik heb de eer gehad u allen als gezant in andere werelden te vertegenwoordigen. Ik ben ook de soms bevoorrechte getuige geweest van weinig toegankelijke gebeurtenissen en toestanden. Natuurlijk verken je op zo'n parcours ook jezelf. Toch hoop ik beslist dat dit nooit een egotrip werd.

Maar het verhaal begint wel in eigen hoofd.

1.

De nacht valt over de oudste stad van Europa – al drieduizend jaar zichzelf gebleven – en ik neem mijn ziel uit wandelen. Ik dwaal door de nauwe straten, aangelegd door Feniciërs, ooit bevolkt door Romeinen en Vandalen en die ook alle rijkdom van Latijns-Amerika zagen passeren, die de rumba uit Afrika ontvingen via Havana. Cádiz is een vast punt in mijn omzwervingen geworden.

Op Plaza San Francisco word ik, ongewild, deel van een conversatie. Over leven en dood. Mijn ziel spitst de oren. '*Somos unos muertos vivos – no se sabe la hora...*' – 'We zijn levende doden, en we kennen ons uur niet.'

Het zet me aan het denken over wie ik ben, waar ik vandaan kom, en welk traject ik heb gevolgd.

Ik ben een winters zondagskind, geboren op 6 januari 1952 – driekoningen-dag, *Día de Reyes* – op de coördinaten 51° 11' 58 N, 4° 23' 52 O in Antwerpen, België. Ik ben dus een Steenbok, en beantwoord volgens ingewijden volledig aan dat profiel. De Portocarero's konden zich beroemen op een nobel geslacht: zeer oude Portugese naam, Spaanse familie met titels en wapenschild. Maar wat schuilt daarachter? Reeds in de 16de eeuw haalde *El Tizón de la Nobleza* de Portocarero's aan als een typisch voorbeeld van 'onzuiver' bloed, gemengd met Joodse en Moorse voorouders. Het verwondert me niet meer dat ik, met een Portugese naam en geboren in Antwerpen, door de Joodse diaspora vaak als een Sefardische geloofs-genoot of in elk geval als een afstammeling van *conversos* word beschouwd. Er zaten andere sporen van de 16de eeuw in mijn onmiddellijke familie: heimwee naar een imperium, vertrouwdheid met bloed en geweld, potentieel voor fanatiek geloof. Mijn grootvader had een glazen oog, dat hij blijkbaar aan een vuurwapen in handen van mijn vader te danken had – accidenteel, weliswaar, volgens de familiale legenden. Imperiale nostalgie werd mijn vader en grootvader fataal in de jaren 1940, en hun neergang na 1945 bepaalde de omstandigheden en ervaringen van mijn kinderjaren. Als beroep van mijn vader staat op mijn geboorteakte '*beenhoudersgast*', en mijn moeder was '*kleermaakster*'. Mijn grootmoeder tekende als getuige met haar meisjesnaam, Emiliana Hoefnagels – de familienaam afkomstig uit de Belgisch-Nederlandse enclave van Baarle-Nassau. Het voorgaande – sterren en zaad – heeft me natuurlijk diep beïnvloed bij wat ik werd, ben en wilde zijn. Ik ben ook erfgenaam van de persoonlijke en publieke ellende veroorzaakt door

Vlaams fascisme. Beide ouders stamden uit onvolledige families. Mijn vaders moeder was gestorven ‘in het kinderbed’ toen ze hem ter wereld bracht, en mijn moeder had haar vader verloren eer ze tien was. Zo kreeg ik een onmiddellijke stamboom die structureel interessant was: met een volledig mannelijke vaderszijde en een volledig vrouwelijke moederszijde. Bovendien waren er in beide takken allerhande duistere ruzies en intriges geweest, zodat niemand van mijn onmiddellijke familie nog *on speaking terms* was met andere naamgenoten. Daardoor kreeg je als kind het onbehaaglijke én avontuurlijke gevoel tot een klasse van *tribal outcasts* te behoren.

Ik groeide op in Antwerpen met mijn moeder en mijn grootmoeder van moederszijde als sterkste figuren. Het was dus een matriarchale omgeving. Mijn vader kreeg na zijn veroordeling nooit zijn politieke rechten terug. Bij de frequente verkiezingen in de jaren 1950 en 1960 groeide ik daardoor op met de overtuiging dat enkel vrouwen politieke rechten hadden: op zulke zondagen gingen enkel mijn grootmoeder en mijn moeder naar de stembus. Het was niet de laatste maal dat ik door privéomstandigheden een originele opvatting over de wereld kreeg.

Ik leerde lezen en schrijven, en werd vroeg tweetalig, onder meer omdat de beste vriendin van mijn moeder een Luikse was. Daarna studeerde ik veel Latijn, en leerde ook gitaar spelen, met meer discipline dan in de jaren 1960 gebruikelijk was. In Antwerpen was ik sociaal vrij slecht aangepast omdat het verleden van mijn vader ons bleef achtervolgen. Normale tewerkstelling was voor hem schier onmogelijk tot in de jaren 1960. Zo lang kenden we armoede en leefden we aan de rand. Dat duurde zo tot ik een jaar of twaalf was. Daarna ging het financieel wat beter, maar een kind slorpt natuurlijk angsten op, en sommige daarvan blijven je bij: gefluister over onbetaalde huur, bezoeken van schuldeisers en deurwaarders, zelfs van de Staatsveiligheid.

Na Latijn en gitaar studeerde ik rechten omdat ik niet beter wist.

Ik deed een jaar legerdienst, waar ik goede herinneringen aan heb, ondanks mijn rebelse aard, omdat ik in de kazernes aangename kamergenoten had en haast het hele jaar in uniform met onverantwoorde snelheden op een BMW-motor doorbracht.

Ik werd een poosje advocaat. Bij mijn voorstelling aan de raadsheren van het hof van beroep zei een oude confrater vaderlijk: ‘Maar jongen toch, met zo’n naam zou je toch beter in de sigarenhandel gaan.’ De rechtbank, dat was in plechtige omstandigheden, magistrale gewaden et cetera. Ik besepte dat ik weinig toekomst had in de advocatuur, al was ik wel gesteld op de gedachte van een vrij beroep. Na een paar jaar kwam ik er ook financieel niet uit. Ik nam de raad van de oudere confrater ter harte, in zekere zin toch. Ik werd diplomaat.

Er hangt nog steeds een zeker mysterie rond de vraag hoe je dat wordt. Het is nochtans eenvoudig: je legt een examen af en je volgt een opleiding. In het examen slaagde ik met een zeker brio omdat ik een goed geheugen heb, toen nog zonder fouten kon schrijven en een paar talen kende. Ik had dus geen geheime connecties of voorspraak. De democratisering van de diplomatie in België – we waren inmiddels in 1977 – was dus een feit. Ik wil hier hulde brengen aan een land en een bestel dat iemand als ik, met een achtergrond als de mijne, toeliet om op eigen kracht en dankzij uitstekend en universeel toegankelijk onderwijs te worden wat ik wilde zijn, ook al lagen er lichtjaren van sociale afstand tussen mijn afkomst en mijn latere status. Op wereldschaal was en is zo iets allerm minst vanzelfsprekend, dat heb ik ondertussen kunnen vaststellen. En in mijn geval werden de politieke schulden van vader en grootvader door de Belgische staat ook niet verhaald op zoon en kleinzoon.

Toen ik jong was, maakte ik me nooit te veel zorgen over hoe ik geld zou verdienen. Ik wilde ideeën volgen en de wereld zien; inkomsten moesten daar dan maar een neveneffect van zijn, en vreemd genoeg is het ook zo gegaan. Ik ben dus niet in een regeringsbureaucratie terechtgekomen uit overwegingen van financiële veiligheid, vast beroep met redelijk inkomen. Ook dat zijn neveneffecten. Mijn temperament was absoluut niet gericht op veiligheid. Ik zou later op mijn parcours vaststellen dat onzekerheid een sterke stimulans kan zijn. Ik ben wel degelijk gehecht aan de publieke sector omdat ik altijd betrokken wilde zijn bij dingen veel groter en ruimer dan ikzelf. Maar er zat ook van bij het begin een paradox in mijn diplomatieke statuut. Ik wilde ook ontsnappen en intens leven. In niet geringe mate vluchtte ik van het verleden van mijn familie en de bagage van mijn naam. Mijn motivering was dus erg subjectief, terwijl ik de wereld ging verkennen als vertegenwoordiger van een staat. Er waren paleizen en recepties. Maar er was ook, altijd, de roep van de straat.